

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

*Матеріали VII Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

*“Проблеми конституційно-правової модернізації
держави в контексті сучасних глобалізаційних викликів”,
м. Київ, МАУП, 22 листопада 2012 р.*

Частина II

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 2 від 27.02.13)

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності: [зб. наук.
С76 пр.] / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

Вип. 8: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми конституційно-правової модернізації держави в контексті сучасних глобалізаційних викликів”, м. Київ, 22 листоп. 2012 р. — Ч. II / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2013. — 184 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2013.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2013
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2013

ЗМІСТ

Юсеф Нахла, Степанов О. П.

Геополитическое значение Ближневосточного региона
в конце XX — нач. XXI столетия 6

Губаль Л. М.

Держава і культура в умовах глобалізації 13

Кобржицький В. В., Григор'єва М. І.

Реалізація корпоративного проекту “стовбурові клітини” —
інноваційний шлях оздоровлення населення 19

Кобржицький В. В., Овчаренко О. С.

Нові можливості для активізації зовнішньоекономічної
діяльності підприємств у світлі нового Митного кодексу
України 25

Костюк Т. О.

Конституційні основи розбудови громадянського
суспільства в Україні в період правових реформ..... 29

Павленко В. В.

Законодательная основа государственной службы
в Италии 33

Левченко М. О.

Державне регулювання національної економічної
безпеки: теорія і практика 40

Розинська Н. М.

Організаційно-правові засади функціонування
адвокатури в Україні 52

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Становлення і розвиток української державності, вип. 8, с. 40—51

Аналізуючи економічні процеси в Україні, ми бачимо, що національна безпека асоціювалася переважно з безпекою держави, і головною турботою було забезпечення цілісності державної структури, безпеки владних інститутів, стійкості внутрішніх та зовнішніх системних зв'язків. У XX ст. і на початку XXI ст. однією з головних причин виникнення тих проблем, які існують в Україні в економічній сфері, є недосконалість державного регулювання соціально-економічних процесів. Серед негативних явищ і тенденцій, що були характерними для минулих років, особливе занепокоєння, з точки зору національної і економічної безпеки, продовжують викликати всім відомі явища, такі як спад виробництва та погіршення зовнішньоторговельного балансу разом зі збереженням його від'ємного сальдо, подальше поглиблення платіжної кризи та рівня “тінізації” економіки, зростання рівня заборгованості перед бюджетом, нарахованих сум штрафних санкцій, низькі обсяги іноземних інвестицій, зростання внутрішнього боргу держави, падіння життєвого рівня, загострення проблеми зайнятості населення, збільшення зовнішнього державного боргу України тощо.

Через недосконалість державного управління соціальна природа феномену безпеки, на жаль, постійно виявляється у серйозних надзвичайних ситуаціях, кризових внутрішньо-

політичних процесах, невідповідності реальних дій влади декларативним заявам, кризі довіри у відносинах зі стратегічними партнерами тощо. Безпека життєдіяльності, як складова національної безпеки, нині є значним, дієвим явищем завдяки поширенню принципів гуманізму, розумінню залежності рівня безпеки системи від рівня безпеки окремих її елементів. Якщо безпека — це необхідні умови існування, то забезпечення національної безпеки загалом — це підтримання цілісності державної структури, стійкості й безпечності її системних зв'язків, а також створення нормальних та безпечних умов функціонування всіх її елементів. А найціннішим елементом держави є людина, нормальна життєдіяльність якої і забезпечує стабільну та надійну реалізацію системних зв'язків [1].

Таким чином, безпека — це не стан захищеності, а умови існування суб'єкта, які він контролює. Забезпечення безпеки — еволюційний процес створення сприятливого середовища для життєдіяльності суб'єкта, процес оволодіння ним необхідними умовами власного існування, за яких реалізуються його інтереси та здійснюються поставлені цілі, що базуються на людських цінностях. Отже, безпека — це умови, які дають змогу суб'єктам зберігати і відтворювати власні цінності.

Водночас, попри велику кількість публікацій, залишається багато не вирішених проблем у теорії та практиці економічної безпеки, яка є основною складовою національної безпеки України. Окрім того, ситуацію ускладнює відсутність системності стосовно понятійного апарату у цій сфері, а також обґрунтованих пропозицій щодо впровадження сучасних методів та моделей управління економічною безпекою на всіх рівнях управління економікою.

Говорячи про позитивні зрушення, що відбулися останнім часом, слід відзначити певне зниження рівня інфляції, поступове зростання обсягів виробництва окремих базових галузей промисловості, що дозволило знизити величину від'ємного сальдо в торговельному балансі. Проте загалом не-

гативні наслідки все ще випереджають позитивні. Це, в свою чергу, посилює реальну загрозу національній безпеці країни, перешкоджає просуванню реформ, провокує зростання соціального невдоволення політикою держави. З-поміж причин, що зумовлюють складне соціально-економічне становище країни, більшістю експертів зазначається тяжкий фінансовий стан підприємств, відсутність попиту на вітчизняну продукцію через її високу ціну та низьку якість, брак інвестицій, надто повільний характер приватизації, недостатність інституціональних перетворень, недосконалість податкового законодавства та інше.

Однак, перелічені чинники є все ж лише похідними від недосконалості рішень, які приймаються різними органами державної влади. Діяльність державної влади, на жаль, характеризується й досі суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в Україні. Саме тому поряд з чітким вирішенням окремих проблем макроекономічного порядку спостерігається загострення проблем іншого, соціально-економічного ґатунку.

Незважаючи на це, в Україні поки що не відчувається рішучих намірів щодо перегляду і розробки ґрунтовних і цілісних концепцій діяльності державного апарату в нових умовах господарювання. Це спостерігається і в ухиленні від відповідальності за певні рішення, що приймаються органами як законодавчої, так і виконавчої влади. Помітна відсутність бажання щодо налагодження плідної співпраці між різними ланками державної влади в інтересах винайдення ефективної моделі економічного розвитку країни. Досвід, і саме український, засвідчив, що в умовах переходу від адміністративно-командних методів управління економікою до ринкового регулювання соціально-економічних процесів сподівання на автоматичну зміну гострої ситуації в країні лише шляхом

прийняття та впровадження нових законів, навіть наближених до європейських стандартів, — марні. За цих обставин успішно подолати проблеми перехідного періоду можна лише при наявності у виконавчої влади чіткого уявлення про механізми реалізації і можливості виконання законів, які приймаються в парламенті.

Про причини кризи державної влади

1. Відсутність порядку та механізмів визначення загроз у системі забезпечення економічної безпеки, що призводить до неконтрольованості соціально-економічної ситуації країни в цілому, неможливості об'єктивного визначення пріоритетів реформування економіки і, часто, до реагування на події не з метою попередження їх надмірного загострення, а вже постфактум. За цих умов основна енергія виконавчої влади витрачається не на подолання причин, які провокують нелегітимні явища, а на боротьбу з наслідками. Тому є доцільним зосередити нині зусилля на розробці системних критеріїв і порогових значень показників соціально-економічного становища країни, а також системи контролю механізмів забезпечення утримання значень цих показників на достатньому, з точки зору економічної безпеки, рівні.

2. Існують розбіжності в підходах та уявленнях різних органів державної влади щодо досягнення мети виконання основних покладених на них завдань. У ринкових умовах головною метою держави є забезпечення належних умов для всебічного розвитку наявного потенціалу суспільства, раціонального використання національних багатств, захисту суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Досягнення такої мети забезпечується шляхом визначення порядку формування і застосування виконавчою владою регулятивних і системних важелів. Ураховуючи це, необхідно зосередити увагу органів державної влади на вдосконаленні порядку формування функціональних важелів державного регулювання соціально-економічних процесів та їх застосування відповідними органами виконавчої влади.

3. Відсутність належної оцінки механізмів контролю за діяльністю виконавчої влади щодо виконання функцій, покладених на кожен з її органів у центрі і на місцях, створює умови для зловживань, розвитку корупції, хабарництва окремих чиновників. Зазначені вади суспільства з'являються внаслідок роз'єднаності передусім дій кожного з органів виконавчої влади, дублювання їх функцій, недосконалості процесів прийняття управлінських рішень.

Словом, потрібні система і технології державного регулювання та система органів для його практичного здійснення. Отже, державне управління треба розглядати як своєрідну технологію управління соціально-економічними процесами — високу технологію. І розробляти її мають фахівці, науковці. Видається доцільним розпочати роботу щодо перегляду функцій і порядку діяльності кожного з органів виконавчої влади та організації контролю за належним виконанням покладених на них функцій у нових політико-економічних умовах.

4. Не визначено порядок переходу від галузевих до функціональних принципів державного регулювання соціально-економічних процесів. Необхідно здійснити радикальну перебудову виконавчої влади в бік суттєвого посилення її статусу — зміцнення матеріальної бази її функціональних органів. Це можна було б зробити і за рахунок поступового скорочення державних витрат на утримання галузевих відомств. Діяльність цих відомств, особливо тих, що мають незначну частку підприємств державної форми власності, у свою чергу, доцільно було б реформувати шляхом переорієнтації їх на надання платних послуг безпосередньо підприємствам галузі у вигляді консультацій, рекомендацій, розробки програм розвитку тощо.

5. Відсутність ефективних механізмів регулювання соціально-економічних процесів на місцевому рівні і взаємовідносин між органами виконавчої влади різних рівнів підпорядкування. Ця проблема виникає внаслідок перерахування

більшої частки результатів економічної діяльності у межах окремих територій до бюджету вищого рівня, що часто позбавляє місцеву владу фінансових можливостей оперативно вирішувати проблеми підпорядкованої їй території. За результатами роботи 2001 р. можна зробити висновок, що податки найкраще збираються на місцевому рівні. Рівень виконання місцевого бюджету — більш ніж 90 %. А для держбюджету той же показник становить 75 %.

Такий стан справ пояснюється саме зацікавленістю місцевої влади у збиранні податків, які формують її бюджет. І передача певної частини повноважень на місцевий рівень гарантує те, що податки збиратимуться краще, а формувати взаємовідносини між центром і місцевою владою можна вже на рівні їхніх бюджетних взаємовідносин.

6. Сучасний підхід до формування системи важелів державного регулювання соціально-економічних процесів характеризується жорсткою централізацією, а також відсутністю прогнозування сукупних ефектів та ефективності їх практичного застосування. Спостерігається також певне ігнорування регіональних особливостей і неврахування можливостей коригування цих важелів на місцевих рівнях. Тому доцільно зосередити зусилля на розробці уніфікованої моделі і порядку формування функціональних важелів, які забезпечували б можливість їх використання на адміністративному рівні в регіонах, а також передачу певної частини повноважень щодо регулювання соціально-економічних процесів безпосередньо місцевим органам виконавчої влади.

7. Недосконала система державного регулювання соціально-трудова відносин у суспільстві. Така недосконалість призводить до непропорційного розподілу коштів між окремими суспільними групами, затримок соціальних виплат і зарплат, зниження платоспроможності населення і провокування кризи платежів тощо. Ця проблема зумовлена передусім тим, що головна увага держави до останнього часу зосереджувалась на проблемах регулювання відносин з еко-

номічними суб'єктами як основним джерелом надходжень коштів до державного бюджету, та недооцінкою необхідності законодавчо-нормативного регулювання взаємовідносин між роботодавцями і працівниками.

Отже, головним пріоритетом діяльності державної влади щодо забезпечення нашої економічної безпеки у 2013 р. та в подальшій перспективі має бути реформування системи державного регулювання соціально-економічних процесів в Україні.

Комплексна система забезпечення економічної безпеки підприємництва. В основі розробки комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємництва повинна лежати певна концепція. Концепція включає мету комплексної системи забезпечення безпеки, її завдання, принципи діяльності, об'єкт і суб'єкт, стратегію і тактику. Мета даної системи — мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, в тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадрових ресурсів, на основі розробленого і реалізованого комплексу заходів економіко-правового та організаційного характеру. Слід мати на увазі, що найбільше значення у справі забезпечення економічної безпеки підприємництва належить первинним — економіко-правовим та організаційним заходом, що забезпечують фундамент, основу системи безпеки, на відміну від вторинних — технічних, фізичних та ін.

У процесі досягнення поставленої мети здійснюється вирішення конкретних завдань, які об'єднують усі напрями забезпечення безпеки. Завдання, які вирішуються системою забезпечення безпеки, такі:

- прогнозування можливих загроз економічної безпеки;
- організація діяльності з попередження можливих загроз (превентивні заходи);
- виявлення, аналіз і оцінка реальних загроз економічної безпеки;

- прийняття рішень та організація діяльності з реагування на загрози, що виникали;
- постійне вдосконалення системи забезпечення економічної безпеки підприємництва.

Організація та функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності з метою максимальної ефективності повинні ґрунтуватися на ряді наступних принципів.

Принцип законності. Вся діяльність фірми, в тому числі її служби безпеки, повинна мати безумовно законний характер, інакше система забезпечення безпеки може бути зруйнована з вини самого суб'єкта підприємництва. Негативними наслідками можуть бути різного роду санкції правоохоронних органів, залучення як відповідача до суду, шантаж з боку кримінальних структур.

Принцип економічної доцільності. Слід організовувати захист тільки тих об'єктів, витрати на захист яких менші, ніж втрати від реалізації загроз цим об'єктам. Тут також мають ураховуватися можливості фірми з організації системи економічної безпеки.

Поєднання превентивних та реактивних заходів. Превентивні — заходи попереджувального характеру, що дозволяють не допустити виникнення або реалізації загроз економічній безпеці. Реактивні — заходи, які вживаються у разі реального виникнення загроз або необхідності мінімізації їх негативних наслідків.

Принцип безперервності — передбачає, що функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємництва має здійснюватися постійно.

Принцип диференційованості. Вибір заходів з подолання загроз, що виникли, відбувається залежно від характеру загрози і ступеня тяжкості наслідків її реалізації.

Координація. Для досягнення поставлених завдань необхідно постійне узгодження діяльності різних підрозділів служби безпеки, самої фірми і поєднання організаційних,

економіко-правових та інших способів захисту. Повна підконтрольність системи забезпечення економічної безпеки керівництву суб'єкта підприємницької діяльності. Це необхідно, по-перше, для того, щоб система безпеки не перетворилася на замкнуту структуру, орієнтовану на рішення вузьких завдань, без урахування інтересів фірми в цілому, а по-друге, для оцінки ефективності діяльності системи та її можливого вдосконалення.

Об'єкт і суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємництва тісно взаємопов'язані. Об'єктом системи в цілому, як уже зазначалося, є стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності у поточному та перспективному періоді. До конкретних об'єктів захисту належать ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові. Суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємництва має більш складний характер, оскільки його діяльність обумовлюється не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, але і специфічними умовами зовнішнього середовища, що оточує суб'єкт підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, що забезпечують економічну безпеку підприємництва:

- зовнішні суб'єкти;
- внутрішні суб'єкти.

До зовнішніх суб'єктів належать органи законодавчої, виконавчої та судової влади, покликані забезпечувати безпеку всіх без винятку законотворчих учасників підприємницьких відносин; причому діяльність цих органів не може контролюватися самими підприємцями. Ці органи формують законодавчу основу функціонування та захисту підприємницької діяльності в різних її аспектах і забезпечують її виконання.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, які безпосередньо здійснюють діяльність по захисту економічної безпеки даного конкретного суб'єкта підприємництва. Такими суб'єктами можуть бути:

- працівники власної служби безпеки фірми (підприємства);
- запрошені працівники зі спеціалізованих фірм, що надають послуги із захисту підприємницької діяльності.

Суб'єкти, що забезпечують економічну безпеку підприємництва, здійснюють свою діяльність на основі певної стратегії і тактики.

Стратегія — це довгостроковий підхід до досягнення мети. Генеральна стратегія економічної безпеки закладена у загальну концепцію комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Крім генеральної стратегії, виділяються також спеціальні стратегії (наприклад, залежно від стадії підприємницької діяльності). Нарешті, можуть застосовуватися функціональні стратегії безпеки.

Стратегія економічної безпеки включає, перш за все, систему превентивних заходів, що реалізується через регулярну, безперервну роботу всіх підрозділів суб'єкта підприємницької діяльності з перевірки контрагентів, аналізу передбачуваних угод, експертизи документів, виконання правил роботи з конфіденційною інформацією і т. п. Служба безпеки в цьому випадку виконує роль контролера.

Стратегія реактивних заходів, що застосовується у разі виникнення або реального здійснення будь-яких загроз економічної безпеки підприємництва. Вона заснована на застосуванні ситуаційного підходу і врахуванні всіх зовнішніх і внутрішніх факторів, реалізується службою безпеки через систему заходів, специфічних для даної ситуації.

Тактика забезпечення безпеки припускає застосування конкретних процедур і виконання конкретних дій з метою забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва. Цими діями, залежно від характеру загроз і тяжкості наслідків їх реалізації, можуть бути, наприклад:

- розширення юридичної служби фірми;
- прийняття додаткових заходів щодо збереження комерційної таємниці;

- створення підрозділу комп'ютерної безпеки.
- пред'явлення претензій контрагенту-порушнику;
- звернення з позовом до судових органів;
- звернення до правоохоронних органів.

Основними функціями служби економічної безпеки фірми є наступні: організація та здійснення разом із підрозділами фірми захисту конфіденційної інформації;

- перевірка відомостей про спроби шантажу, провокацій та інших акцій щодо персоналу, що переслідують мету отримання конфіденційної інформації про діяльність фірми;
- організація збору, накопичення, автоматизованого обліку та аналізу інформації з питань безпеки;
- проведення перевірок у підрозділах фірми і надання їм практичної допомоги з питань безпеки їх діяльності;
- розробка та впровадження положення про комерційну таємницю;
- перевірка правил ведення закритого діловодства;
- перевірка працівників на предмет дотримання правил забезпечення економічної, інформаційної та фізичної безпеки;
- надання сприяння відділу кадрів по роботі з персоналом у питаннях підбору, розстановки, службового переміщення та навчання персоналу;
- збір, обробка, зберігання, аналіз інформації про контрагентів із метою запобігання угод з недобросовісними партнерами;
- виконання доручень керівництва фірми, що входять до компетенції служби;
- взаємодія з правоохоронними органами, проведення заходів щодо виявлення та попередження різного роду фінансово-господарських правопорушень;
- проведення службових розслідувань за фактами розголошення конфіденційної інформації, втрати службових документів працівниками фірми і дій, що загрожують економічній безпеці фірми.

Отже, економічна безпека країни трактується як складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення держави на певному рівні, запобігання та усунення загроз, а також негативних наслідків їхнього впливу.

Література

1. *Конституція* України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К.: Україна, 1996. — 54 с.
2. *Закон* України “Про основи національної безпеки України” // Урядовий кур’єр, — 30 лип. 2003 р.
3. *Закон* України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18 січ. 2001 р. № 2245-III.
4. *Андрощук Г. А., Крайнев П. П.* Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны. — К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2000.
5. *Антикризове управління підприємством*: навч. посіб. / З. Є. Шершньова, В. М. Багацький, Н. Д. Гетманцева; За заг. ред. З. Є. Шершньової. — К.: КНЕУ, 2007. — 680 с.
6. *Камлик М. І.* Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. — К.: Атіка, 2005.
7. *Левченко М. О.* Бізнес-процеси підприємств України та їх безпека // Мат. Всеукр. науково-практ. конф. “Україна в контексті світової цивілізації: традиції та сучасність” (м. Київ, 29 листоп. 2012 р.).
8. *Ситник Г. П.* Державне управління національною безпекою України: монографія. — К.: НАДУ, 2004. — 408 с.
9. *Сухомлінов В. О.* Аналіз і оцінка стану інформаційної безпеки на підприємствах: регіональний аспект // Всеукр. науково-практ. конф. “Українознавство: історія, теорія, методологія” (м. Київ, 25 листоп. 2010 р.).